

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СЕРИЯСЫ
1997 ЖЫЛДАН БАСТАП ШЫҒАДЫ

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СЕРИЯ
ИЗДАЕТСЯ С 1997 ГОДА

ISSN 2710-2661

№ 1 (2022)

Павлодар

**НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета**

Педагогическая серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

№ KZ03VPY00029269

выдано

Министерством информации и коммуникаций
Республики Казахстан

Тематическая направленность

публикация материалов в области педагогики,
психологии и методики преподавания

Подписной индекс – 76137

<https://doi.org/10.48081/NIUS7438>

Бас редакторы – главный редактор

Бурдина Е. И.

д.п.н., профессор

Заместитель главного редактора

Абыкенова Д. Б., *PhD доктор*

Ответственный секретарь

Нургалиева М. Е., *PhD доктор*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Пфейфер Н. Э.,

д.п.н., профессор

Жумагаева Е.,

д.п.н., профессор

Абибулаева А. Б.

д.п.н., профессор

Мирза Н. В.,

д.п.н., профессор

Фоминых Н. Ю.,

д.п.н., профессор (Россия)

Снопкова Е. И.,

к.п.н., профессор (Беларусь)

Кудышева А. А.,

к.п.н., ассоц. профессор

Омарова А. Р.,

технический редактор

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

FTAMP 14.35.09

<https://doi.org/10.48081/ARHO2733>***Г. М. Кажикенова¹, Р. Ж. Тулкина²**^{1,2}Торайгыров университеті,

Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

**БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ
РЕТІНДЕ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ РЕФЛЕКСИЯНЫ
ДАМУЫ ТЕХНОЛОГИЯСЫ**

Мақалада педагогикалық рефлексияны дамыту технологияларымен, болашақ мұғалімнің кәсіби қалыптасуы мен дамуында осы технологияларды тиімді пайдалануды қамтамасыз ететін жағдайлармен байланысты мәселелердің өзектілігі негізделген. Даму технологиясын іске асыруды анықтайтын негізгі идея білім алушыларды білім беруді ізгілендіру аясында педагогикалық қызметке даярлау олардың кәсіби қызметін болжау, жобалау, жүзеге асыру және талдау қабілетін жүзеге асыруға мүмкіндік беретін кәсіби рефлексия негіздерін мақсатты түрде қалыптастыру жағдайында тиімді жүзеге асырылуы мүмкін деген ережеге негізделген. Осылайша, біз рефлексивті оқыту технологиясын қолдануды теориялық және практикалық талдауға, белгілі бір принциптерді сақтай отырып, оны жүзеге асыру үшін кеңістікті қамтамасыз ету тәсілдеріне баса назар аудардық.

Зерттеудің аналитикалық кезеңінің нәтижелері білім алушыларды өзінің мақсаты туралы ойлауға, жеке тұлғаның, қоғамның және болашақ кәсіби қызметтің қажеттіліктеріне сәйкес өзін-өзі дамыту және кәсіби даму бойынша жұмысты жүзеге асыру қабілетін дамытуға үйрете алатын оқу кезеңінде кәсіби рефлексия негіздерін қалыптастыру технологиясын енгізу қажеттілігі туралы қорытындыға әкелді. Бұл технологиялар арнайы рефлексивті кеңістік жасайды, онда мұғалім кәсіби даралықты тиімді түсінеді және мұғалімдердің білім беру процесінде рефлексияны кеңінен қолдануға технологиялық дайындығы дамиды.

Кілтті сөздер: педагогикалық рефлексия, диагностика әдістері, рефлексияны дамыту технологиялары, білім беру процесі, кәсіби құзыреттер, рефлексия механизмдері.

Кіріспе

Қазіргі әлемдегі тұлғаға бағытталған білім сөзсіз әлеуметтік тәжірибенің жеке тұлғаға айналуына әкеледі, осылайша білім беру процесінің мәні болады. Өмірлік және кәсіби тәжірибе көрінісінде қазіргі заманғы кәсіпқой өзін-өзі танудың жоғары деңгейін, өзін-өзі ұйымдастыру қабілетін, өзіне сенімділік пен тәуелсіздікті игереді.

Қазіргі заманғы кәсіпқойды дамытуда өзін-өзі дамытудың тиімді тәсілдерін табудағы тәуелсіздігін көрсетудің шарттарының бірі – өз іс-әрекетін көрсету қабілеті. Рефлексиялық қабілеттерді кез-келген іс-әрекетте, оның ішінде кәсіби қызметте жетістікке жету шарты ретінде дамыту қажеттілігі әдебиеттерде жеткілікті сипатталған, алайда біз жоғары нәтижелерге қол жеткізуге ықпал ететін формалар, әдістер мен оқыту құралдары жүйесін түсінетін технологияларды жетілдіру қажеттілігі әлі де өзекті болып қала береді. Осыған байланысты, бұл мәселенің өзектілігін А. Эйнштейннің тұжырымынан келесі дәйексөзбен жеткізуге болады: «Біз кездестіретін ең маңызды мәселелерді біз оларды жасаған кезде болған ойлау деңгейінде шешу мүмкін емес». Бұл толығымен білім беру жағдайлары тез өзгеретін педагогикалық іс-әрекеттерге қатысты, ал мұғалім әрқашан сәтке сәйкес шешімдер қабылдауға дайын емес.

Рефлексия қазіргі зерттеулерде әдіснамалық принцип ретінде де, мета-құзыреттілік ретінде де, жеке қабілеттің элементі ретінде де қарастырылады. Педагогикалық рефлексия мәселесінің өзектілігі қазіргі білім беру кеңістігінде педагогикалық рефлексияны дамыту технологиясын жетілдіру қажеттілігімен расталады.

Материалдар мен әдістер

Жоғары білім берудің оқу бағдарламасын игеру рефлексияны дамытуға көңіл бөлінген кезде ғана жүзеге асырылады. Оның арқасында оқу іс-әрекетінің модельдері қалыптасады. Оларды кәсіби компонентке бағыттаған кезде практикалық мәселелерді оң шешуге қол жеткізуге болады. Жана білімді игеру рефлексивті процестің белгілі бір нәтижесі болатыны сөзсіз.

В. А. Метаева атап өткендей, «рефлексия жұмысының заңдылықтары, ол іс-әрекеттегі қиындықтарды жеңуге ықпал етеді, кәсіби қабілеттердің дамуын анықтайды, кәсіби тәжірибені талдау механизмі болып табылады, жеке және кәсіби дамуға жағдай жасайды, адамның акмеологиялық жетістіктеріне әсер етеді» [1].

Рефлексивті процестер мен құбылыстардың ең егжей-тегжейлі жіктелуі, оларды зерттеудің негізгі тәсілдерінің көпшілігін ескере отырып, И. Н. Степанов пен С. Ю. Семенов ұсынған [2]. Авторлардың көзқарасы бойынша рефлексиялық іс-әрекеттің мақсаты барынша жан-жақты және

объективті ақпарат алу емес, зерттеуге қатысушылар үшін экзистенциалды шындықты толық түсіну және қайта қарастыру, онымен шығармашылық қарым-қатынас үшін қолайлы жағдай жасау үшін «рефлексивті айна» құру.

Б. А. Тұрғынбаева [3], Қ. Қ. Шалғынбаева [4] сияқты заманауи қазақстандық зерттеушілер рефлексия – бұл жүйенің өзін-өзі ұйымдастыру қабілетіне ие болатын механизм екенін атап өтті. Рефлексивті қабілеттер неғұрлым дамыған болса, тезаурустың рефлексивті модельдері (әдістері) соғұрлым көп болады, даму мен өзін-өзі дамыту мүмкіндіктері соғұрлым көп болады.

М. Н. Оспанбекова «Рефлексия – адамның өзіне сындарлы көзқараспен қарап, өз мүмкіндігін өмір талабына сәйкес бағалай білуі, өз мақсатын нақтылауға, ойын түйіндеуге қабілеттілігі», – деп түсіндіреді. Демек бұл, болашақ мұғалімдер үшін қажетті қабілеттілік екендігін аңғарамыз [5].

Ал, К. О. Казиев «Рефлексивтік іс-әрекет үшін субъектілер арасындағы тиімді қарым-қатынас көрсеткіштерінің қатары тән, олар: адекваттығы, бірлескен ұстанымның келісімділігі, бірбіріне қызығушылық тудыруы, өзара байланысты жауапкершілік пен қолдау көрсетуі», – деп рефлексивті іс-әрекетті сипаттайды. Яғни, болашақ мұғалімдердің рефлексивті іс-әрекетінде тиімді қарым-қатынас орната білудің мәні басым екендігі айтылады [6].

Қазіргі жағдайда мұғалім нақты жағдайларда оқытудың тиісті әдістері мен тәсілдерін таңдап қана қоймай, сонымен қатар білім алушылардың рефлексивтілігін дамыту үшін уақытқа сәйкес технологияларды жасауы керек. Егер мұғалім тиісті дайындық алса, өз қызметіне қатысты рефлексия құралдары мен әдістерін білсе, іс-әрекетті сипаттаудан оны сынға және нормалауға, сондай-ақ ол жасаған әдістерді қолда бар әдістермен салыстыруға көшу құралдарын иеленсе, бұл мүмкін.

Осылайша, зерттелген ғылыми әдебиеттерді талдау болашақ мұғалімнің кәсіби рефлексиясын қалыптастыру процесі өзін-өзі тану сатысында технологияны қолдана отырып жүргізілуі және келесі мақсаттарға бағытталуы керек екенін көрсетеді:

– дайындықтағы олқылықтарды анықтау және оқытудағы табысты нәтижелерді растау;

– оқытудың келесі кезеңдерін жоспарлау.

Сондай-ақ, педагогикада технологияны оқытуда қолданылатын тәсілдер, принциптер және реттеушілер жүйесі ретінде қолдану (Г. К. Селевко бойынша), атап айтқанда педагогикалық процесте рефлексивті қызметті ұйымдастыру мұғалімге:

– білім алушылардың қызметін әр түрлі тұрғыдан; өз қызметін білім алушылар тұрғысынан талдау және бағалау;

– оқушылардың өздерін белсенді қызметке қосу мақсатында оқу сабақтарында тиімді өзара іс-қимылды ұйымдастырудың жаңа бағыттарын анықтау [7].

Зерттеу барысында зерттеу тақырыбына сәйкес келетін *әдістер кешені* қолданылды:

– рефлексивті диалог тұжырымдамасын негіздеу үшін философиялық, тарихи, педагогикалық, психологиялық әдебиеттерді теориялық талдау және синтездеу (салыстырмалы талдау, логикалық, ретроспективті) ;

– праксиметриялық әдістер (қосымша және жоғары оқу орындарын дайындау үдерісінде педагогтар мен білім алушылардың жұмыс тәжірибесін зерттеу және қорыту);

– тұжырымдамалық талдау (ғылыми ақпаратты өндеудің сапалық және сандық тәсілдері);

– зерттеу барысында алынған ғылыми материалдарды өндеу нәтижелерін түсіндірудің құрылымдық және генетикалық әдістері.

Нәтижелер мен талқылаулар

Оқу іс-әрекеті процесінде білім алушыда педагогикалық рефлексияны дамыту технологиясының негізгі ережесі оған жеке тұлғаның, қоғамның және болашақ кәсіби қызметтің қажеттіліктеріне сәйкес өзін-өзі дамыту және кәсіби қалыптастыру бойынша жұмысты жүзеге асыра алатын белсенді тұлға ретінде қарау болып табылады. Технология әр білім алушының ерекше екендігіне және әлемді қабылдаудың субъективті көрінісіне, ақпаратты өндеудің субъективті әдістеріне және рефлексияның жеке формаларына бағытталған.

Әрі қарай, біз болашақ мұғалімнің кәсіби рефлексиясын қалыптастыру процесі ретінде технологияның сипаттамасына жүгінеміз, біз білім алушылардың рефлексиясын қалыптастыру және одан әрі дамыту үшін оқытушылық практикада, оқу сабақтарында және психологиялық-педагогикалық семинарда қолданамыз.

Бұл процесс кәсіби рефлексияны қалыптастырудың бірнеше кезеңдерін қамтиды, олар әрі қарай жұмыс істеу үшін қажетті негіз болып табылады.

Бірінші кезеңнен бастап, белсенді өзара әрекеттесу процесінде мұғалім және әр білім алушы өзінің рухани-адамгершілік, физикалық, ақыл-ой мүмкіндіктерін анықтауға тырысады. Әрі қарай білім алушыны жан-жақты диагностикалау және оның қызметі осы оқыту технологиясының және рефлексивті қабілеттерін дамытудың қажетті негізі болады.

Топтық жұмыс жетінші, сегізінші кезеңдерде басталады, онда білім алушылар топтың басқа мүшелерімен өзара әрекеттесу арқылы рефлексия дағдыларын қолдануды үйренеді. Біз білім алушылар тобын шығармашылық

кіші топтарға бөлдік, олардың әрқайсысы қатысушылардың қалауы бойынша құрылады. Кіші топтарға бөліну әр мүшенің де, бүкіл команданың да қажетті танымдық белсенділігін қамтамасыз етеді.

Бірінші кезең – рефлексивті әрекетке деген ынтаны түсіну және қолдау. Кәсіби рефлексияны дамытуға ынталандыру білім алушылардың кәсіби қызметте өзін толық жүзеге асыруға деген ұмтылысы, жетістікке деген қажеттілік, өзін-өзі түсінуге деген ұмтылыс болуы мүмкін.

Дәл осы бастапқы кезеңде білім алушылардың рефлексиясы оң эмоциялар мен бағалаулармен сүйемелденеді, бұл оқу іс-әрекетінде нәтижелілік пен жетістік сезімін тудырады. Педагогикалық іс-әрекеттегі сәтсіздіктің келесі кезеңдерінде және проблемалық жағдайларда рефлексия механизмі іске қосылады, ал рефлексия процесінде қабылданған шешім неғұрлым тез және тиімді болса, соғұрлым білім алушы рефлексияны одан әрі қолдануға бағытталған болады.

Екінші кезең – рефлексивті әрекеттердің реттілігін білу.

Рефлексивті әрекет механизмін дамыту кез-келген әрекетті орындау барысында жүзеге асырылады және жағдайды рефлексивті түсінудің келесі алгоритмін білдіреді:

1) қазіргі уақытта қандай сезімдер бар (эмоционалды өзін-өзі қабылдау) және оларға деген көзқарас қандай?

2) неліктен бұл жағдай пайда болды?

3) бұл жағдайға қандай әрекеттер әкелді?

4) келесі сәтте не істегісі келеді және болашақ әрекеттердің мүмкін тиімділігі қандай?

Рефлексивті әрекеттерді орындау барысында рефлексивті талдаудың дәйектілігіне назар аудару, сананың толықтығын нақтылау, кез-келген жеке көріністерді қабылдау, білім алушы – болашақ мұғалімнің тәжірибесі мен іс-әрекеті үшін жауапкершілікке бағыттау маңызды.

Үшінші кезең – эмоционалды көріністер туралы хабардар болу. Бұл кезеңде эмоционалды көріністердің болуы, оларға деген қарым-қатынастың көрінісі, белгілі бір эмоциялардың пайда болу себептерін табу, оң эмоционалды күй мен көңіл-күйді сақтауға бағытталған олардың өзгеру қажеттілігі туралы хабардар болу ескеріледі.

Төртінші кезең – іс-әрекет процесін білу.

Бұл кезең іс-әрекеттің компоненттерін бөлуді, олардың нақты орындалуының тиімділігін бағалауды, қызметтің тиімділігіне кедергі келтіретін мәселелерді білуді қамтиды.

Қызмет процесін рефлексиялау алгоритмі сұрақтарға жауап түрінде ұсынылуы мүмкін:

- 1) мен не істегім келеді? Қандай нәтиже алу керек?
- 2) мен мұны неге істеуім керек?
- 3) соңында мен қандай сезім алғым келеді?
- 4) қандай әрекеттер бар? Нәтиже алу үшін не істеу керек?
- 5) мен қандай әрекеттерді және қандай мерзімде жасауым керек, олардың салдары қандай?

6) мен нақты жағдайға байланысты іс-қимыл жоспарын жүзеге асыру үшін не істеуге шешім қабылдадым?

7) мен не істедім және бұл менің шешіміммен қалай байланысты болды, мен қандай ауытқуларға жол бердім және олар неден туындады?

8) мен өзімді қалай бағалаймын? Мен жоспарды орындағаннан кейін қандай сезімдерді сезінемін? Сәйкеседі менің бағалау ойларымен және бағаларымен басқа? Бұл айырмашылықтар неде? Мен бұған қалай қараймын? Менің бағалауым үшін қандай дәлелдер келтіре аламын?

9) болашақта қандай мақсаттар мен міндеттер қоямын?

Бесінші кезең – тұлғааралық қабылдаудың сипатын түсіну.

Бұл кезең серіктестердің бір-бірімен қарым-қатынас жасау ерекшеліктерін түсінуге және осы негізде өзара түсіністік орнатуға бағытталған.

Тұлғааралық қабылдау сипатын рефлексиялау алгоритмі сұрақтарға жауап түрінде ұсынылуы мүмкін:

- 1) бұл адам маған қандай сезім тудырады?
- 2) ол қандай әрекеттер жасайды?
- 3) қандай байланыс құралдары қолданылады?
- 4) оның ауызша және ауызша емес үлгілері қаншалықты сәйкес келеді?
- 5) мен одан қалаған нәрсеге қол жеткізу үшін не істей аламын?

Алтыншы кезең – арнайы жасалған жағдайларда рефлексиялық механизмді дамыту.

Бұл кезең ұзақ, өйткені ол жасанды түрде жасалған жағдайларда педагогикалық рефлексия мазмұнын дамытуға бағытталған. Рефлексия мазмұнын кеңейтудің негізгі құралы – арнайы тандалған жаттығулар жүйесі. Оларды орындау кезінде білім алушылардың тәжірибесінде болған проблемалық жағдайларға баса назар аударылады; білім алушының өзін сол қалпында эмпатикалық, бағалаусыз қабылдауы іске асырылады; білім алушыны диалог, шығармашылық, өзін-өзі ашу үшін босату қамтамасыз етіледі; қабылданған шешімдер мен орындалатын әрекеттер үшін жауапкершілік сақталады.

Жетінші кезең – психологиялық тексеру нәтижелерін рефлексивті талдау.

Бұл кезеңде әрбір білім алушы педагогтің, психологтің басшылығымен немесе психологиялық және педагогикалық тестілерді пайдалана отырып, өзін-өзі диагностикалауды дербес жүзеге асырады.

Өздерінің жеке ерекшеліктері туралы психологиялық ақпарат алу кезінде сәтті рефлексияның негізгі шарттары:

- өзі туралы кез-келген ақпаратты қабылдай білу, оған оң сәттерді табу;
- тестілеу нәтижелеріне жұмыс істеу қажет материал ретінде қарау;
- өзіңізді дұрыс бағытта өзгерту мүмкіндігінен қанағат алу;
- алынған ақпаратқа кәсіби көзқараспен талқылау мүмкіндігі;
- білім алушының өзі туралы алынған ақпаратқа қатынасын белгілеу қажеттілігі.

Тестілеу нәтижелерін рефлекстеу алгоритмі сұрақтарға жауап түрінде ұсынылуы мүмкін:

- 1) Психологиялық тестілеу қандай сезім тудырды?
- 2) Алынған нәтижелер сіз туралы идеяңызбен сәйкес келе ме?
- 3) Күтілетін нәтижемен сәйкессіздіктер қандай сипатта болады?
- 4) Сіз үшін қандай ақпарат маңызды?
- 5) Алынған нәтижелерге сенесіз бе?
- 6) Нәтижелерді өз пайдаңызға өзгерту үшін қандай әрекеттер жасайсыз деп ойлайсыз?

Психологиялық тексерудің нәтижелері туралы ақпарат алғаннан кейін білім алушылардың келесі әрекеттері рефлексиялық қабілеттерін одан әрі дамыту үшін тиімді болады:

- алынған нәтижелер бойынша рефлексивті қорытындылар;
- өзін-өзі өзгертуге арналған іс-қимыл бағдарламасын әзірлеу туралы шешім қабылдау;
- өзгерістер бағдарламасын бекіту;
- білім алушының өзін өзімен жұмыс істеу процесіне қосу;
- жасалған әрекеттердің тиімділігін талқылау және талдау.

Осы іс-әрекеттердің нәтижелері білім алушының психологиялық қолдау картасына енгізіледі.

Сегізінші кезең – педагогикалық практика.

Педагогикалық практика білім алушылардың рефлексивті санасының маңызды нысаны болып табылады, оның барысында оқытушы білім алушының педагогикалық қызметінің мазмұнын кеңейтеді, сондай-ақ мынадай іс-қимыл схемасын ұсына отырып, рефлексия процесіне оқытуды жалғастырады:

- 1) Педагогикалық жұмысты жүргізу барысында қандай сезіндіңіз?

- 2) Қандай сәттер қанағат сезімін тудырды және неге?
- 3) Қандай сәттер жағымсыз сезімдерді тудырды және неге?
- 4) Педагогикалық жағдайды дамытудың қандай тамаша нұсқасын көргіңіз келеді?

- 5) Осы жағдайда қандай мақсаттар қойдыңыз,
- 6) Сізге не байланысты болды?
- 7) Сіздің жоспарыңызды жүзеге асыруға не кедергі болды?
- 8) Сіз қалай ойлайсыз, басқаларға қандай нұсқа керек еді?
- 9) Бұл қиындықтар қайталанбауы үшін не ескеру керек?

Рефлексивті талдау орындалған іс-әрекеттің сипатын түсінуге, проблемаларды анықтауға, олардың себептерін, барлық қатысушылардың іс-әрекеттерінің сипатын, эмоцияларын, нақты және жасырын себептерін талдауға, ұқсас жағдайда іс-әрекеттің жаңа әдісін табуға көмектеседі.

Тоғызыншы кезең – рефлексивті әрекеттерді білім алушының академиялық жұмысына қосу.

Бұл кезең білім алушыларды оқу материалын, жеке бөлімдерді, проблемалық мәселелер мен міндеттерді зерттеу арқылы оқу процесін жүзеге асыруға қосу арқылы мүмкін болады. Яғни, білім алушыларды оқу пәні, сабақ, тақырып болып табылатын логикалық, тақырыптық іс-әрекетке қосу.

Әрі қарай, білім алушы өзін саналы түрде сұрақтар қоюға және оларға жауап беруге үйретуі керек:

- 1) Оған мен қол жеткізуіме болады ма? Қандай нәтиже алу керек?
- 2) Неліктен мен бұл пәнді оқып, оқу тапсырмаларын орындауым керек?
- 3) Мен қандай сезім алғым келеді?
- 4) Қандай әрекеттер бар?
- 5) Мен қандай әрекеттерді және қандай мерзімде жасауым керек?
- 6) Нақты жағдайға байланысты менің іс-қимыл жоспарымды іске асыру кезінде не істеуім керек?
- 7) Мен не істедім және бұл менің шешіміммен қалай байланысты болды, мен қандай ауытқуларға жол бердім, олар неден туындады?
- 8) Мен өзімді қалай бағалаймын? Тақырыпты зерттегеннен кейін мен қандай сезімдерді сезінемін?
- 9) Педагогтың қойған бағасына қанағаттанамын ба? Менің өзін-өзі бағалауым қандай?
- 10) Әрі қарай оқуға қандай мақсаттар мен міндеттер қоямын?
- 11) Оқу үдерісін ұйымдастыру бойынша менің ұсыныстарым.

Бұл жұмыс мұғалімнің басшылығымен жеке жүргізілуі мүмкін немесе алынған нәтижелер негізінде ұжымдық пікірталас түрінде психологиялық-педагогикалық семинар сабақтарында жүзеге асырылуы мүмкін.

Білім алушылардың оқу сабақтары үдерісіндегі рефлексивті әрекеті туралы есеп беру нысаны жазбаша және ауызша есептер және оларға оқытушының пікірлері болып табылады, содан кейін рефлексияға баға береді, туындаған мәселелерді шешуге көмектеседі.

Онышы кезең – педагогикалық іс-әрекеттің мағынасын түсіну.

Бұл кезеңде педагогикалық іс-әрекеттің мағыналарын талқылау, құндылық бағдарларын және олардың пәндік-практикалық мүмкіндіктерін анықтау. Жұмыс жобалар мен проблемалық семинарлар құру түрінде өткізіледі, онда кәсіби таңдау мәселесі қайта шешіледі.

Он бірінші кезең – жеке және топтық жұмыс шеңберінде төмен рефлексивті білім алушылармен түзету жұмысы. Бұл жұмыс рефлексияны дамытуға арналған тренинг бағдарламасы бойынша психологиялық топта жүргізілуі мүмкін.

Қорытынды

Сонымен, рефлексияның арқасында мұғалім топтың әр мүшесінің және бүкіл топтың жағдайына байланысты оқу сипаттамаларын түзетеді. Білім алушылар өздерінің және бірлескен іс-әрекеттерін сезіне отырып, танымдық және шығармашылық іс-әрекеттің сәтті болуына әкелетін әдістерді игереді.

Осылайша, болашақ мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі ретінде педагогикалық рефлексияны дамытудың бұл технологиясы білім алушылардың, сондай-ақ мұғалімдердің өзін-өзі дамыту процесін құрылымдық және функционалды ұйымдастыруды белгілейді, оларды рефлексиялық қабілеттер дамитын кәсіби іс-әрекет тәсілдерімен қамтамасыз етеді, бұл өз кезегінде жалпы оқытудың тиімділігін арттырады.

Зерттеудің аналитикалық кезеңінің нәтижелері білім алушыларды өзінің мақсаты туралы ойлауға, жеке тұлғаның, қоғамның және болашақ кәсіби қызметтің қажеттіліктеріне сәйкес өзін-өзі дамыту және кәсіби даму бойынша жұмысты жүзеге асыру қабілетін дамытуға үйрете алатын оқу кезеңінде кәсіби рефлексия негіздерін қалыптастыру технологиясын енгізу қажеттілігі туралы қорытындыға әкелді.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1 **Метаева, В. А.** Профессиональная рефлексия в последипломном образовании : Учеб. пособие / Рос. гос. проф-пед. ун-т. – Екатеринбург, 2005. – 85 с.

2 **Степанов, С. Ю., Семенов, И. Н.** Проблема формирования типов рефлексии в решении творческих задач // Вопросы психологии, 1982. – № 1. – С. 99–104.

3 **Тұрғынбаева, Б. А.** Педагогические технологии как условие перехода к компетентностному образованию // Нач. шк. Казахстана. – 2006. – № 1. – С. 12–14.

4 **Шалғынбаева, Қ. Қ. Албытова, Н.П., Сламбекова, Т. С.** Жоғары мектеп педагогикасы. – Электрондық оқулық : РМЭБ. – Алматы, 2017.

5 **Оспанбекова, М. Н.** Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін инновациялық технологиялар негізінде оқушылардың рефлексиясын дамытуға даярлау : философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін орындалған диссертация. – Алматы, 2018. – 192 б.

6 **Казиев, К. О.** Рефлексияны дамытудың негіздері : оқу құралы. – Атырау : Х. Досмұхамедов ат. АтМУ «Ақпараттық технологиялар орталығы» типографиясы, 2019. – 132 б.

7 **Селевко, Г. К.** Энциклопедия образовательных технологий. – М. : Изд-во НИИ школьных технологий, 2006.

8 **Вазина, К. Я.** Природно-рефлексивная технология развития человека. – М. : Изд-во Моск.гос. ун-та печати, 2002.

9 **Сизикова, Т.Э., Волошина Т. В., Повещенко А.Ф.** Обзор исследований рефлексии в психологии. Педагогическая рефлексия // Научное обозрение. Педагогические науки. – 2016. – № 3. – С. 98–110.

10 **Краевский, В. В.** Методологическая рефлексия в научной и учебной работе // Педагогика. – 1989. – № 2. – С. 72–79.

11 **Kazhikenova, G., Zhumataeva, E., Kozhamzharova, M., Aubakirova, S.** The effectiveness of reflective dialogue in the development of reflective thinking in rising teachers // Thinking Skills and Creativity, 2021. – 41. – 100902.

REFERENCES

1 **Metajeva, V. A.** Professionalnaja refleksija v posle diplomnom obrazovanii: Uchebnoje posobie [Professional reflection in postgraduate education : Tutorial] / Ros. Gos. Prof-ped. Un-t. – Ekaterinburg, 2005. – 85 p.

2 **Stepanov, S. Ju., Semenov, I. N.** Problema formirovanija tipov refleksii v reshenii tvorcheskih zadach [The problem of forming types of reflection in solving creative problems]. In Voprosy psihologii, 1982. – № 1. – P. 99–104

3 **Turgymbajeva, B. A.** Pedagogicheskiye tehnologii kak uslovije perehoda k kompetentnostnomu obrazovaniju [Pedagogical technologies as a condition for the transition to competence-based education] // Nach. Shk. Kazahstana. – 2006. – № 1. – P. 12–144.

4 **Shalgymbajeva, K. K., Albytova, N. P., Slambekova, T. S.** Zhogary mektep pedagogikasy : Elektronдық okulyk : RMEB [High school pedagogy : Electronic textbook]. – Almaty, 2017.

5 **Ospanbekova, M. N.** Bolashak bastaуysh synyp mugalimderin innovatsiyalyk tehnologiyalar negizinde okushylardyn refleksijasyn damytuga dajarlaу [Preparation of future primary school teachers for the development of students' reflection on the basis of innovative technologies] : filosofija doktory (PhD) darezhesyn alu ushin oryndalghan dissertatsija. – Almaty, 2018. – 192 p.

6 **Kaziev, K. O.** Refleksijany damytudyn negizderi : oku kuraly [Basics of reflection development: textbook]. – Atyrau : H. Dosmuhamedov at. AtMU «Akparattyk tehnologiyalar ortalygy» tipografijasy, 2019. – 132 p.

7 **Selevko, G. K.** Entsiklopedija obrazovatelnyh tehnologij [Encyclopedia of educational technologies]. – Moscow : Izd-vo NII shkolnyh tehnologij, 2006.

8 **Vazina, K. J.** Prirodno-refleksivnaja tehnologija razvitija cheloveka [Natural-reflexive technology of human development]. – Moscow : Izd-vo Mosk, gos. un-ta pechani, 2002.

9 **Sizikova, T. E., Voloshina, T. V., Poveschenko, A. F.** Obzor issledovanij refleksii v psihologii. Pedagogicheskaja refleksija [Review of reflection studies in psychology. Pedagogical reflection]. In Nauchoje obozrenije. Pedagogicheskije nauki. – 2016. – № 3. – P. 98–110.

10 **Krajevskij, V. V.** Metodologicheskaja refleksija v nauchnoi I uchebnoi rabote [Methodological reflection in scientific and educational work] // Pedagogika. 1989. – № 2. – P. 72–79.

11 **Kazhikenova, G., Zhumataeva, E., Kozhamzharova, M., Aubakirova, S.** The effectiveness of reflective dialogue in the development of reflective thinking in rising teachers // Thinking Skills and Creativity, 2021. – 41. – 100902.

Материал 17.03.22 баспаға түсті.

*Г. М. Кажикенова¹, Р. Ж. Тулкина²

^{1,2}Торайгыров университет,

Республика Казахстан, г. Павлодар.

Материал поступил в редакцию 17.03.22.

ТЕХНОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ РЕФЛЕКСИИ КАК ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА

В статье обоснована актуальность вопросов, связанных с технологиями развития педагогической рефлексии, условиями, обеспечивающими результативное использование этих технологий в профессиональном становлении и развитии будущего педагога. Основная идея, определяющая реализацию технологии развития, опирается на положение о том, что подготовка будущих педагогов к педагогической деятельности в рамках гуманизации образования может эффективно осуществляться при условии целенаправленного формирования у них основ профессиональной рефлексии, позволяющей реализовывать способность к прогнозированию, проектированию, осуществлению и анализу своей профессиональной деятельности. Таким образом, нами сделан акцент на теоретический и практический анализ использования технологии рефлексивного обучения, способов обеспечения пространства для ее осуществления при соблюдении определенных принципов.

Результаты аналитического этапа исследования привели к выводу о необходимости реализации технологии формирования основ профессиональной рефлексии на этапе обучения, которая может научить будущих специалистов задумываться о своем предназначении, развить способность осуществления работы по саморазвитию и профессиональному становлению в соответствии с потребностями самой личности, социума и будущей профессиональной деятельности. Данные технологии создают особое рефлексивное пространство, в котором более результативно осознаётся педагогом профессиональная индивидуальность и развивается технологическая готовность педагогов к широкому использованию рефлексии в образовательном процессе.

Ключевые слова: педагогическая рефлексия, методы диагностики, технологии развития рефлексии, образовательный процесс, профессиональные компетенции, механизмы рефлексирования.

*G. M. Kazhikenova¹, R. Zh. Tulkina²

^{1,2}Toraighyrov University,

Republic of Kazakhstan, Pavlodar.

Material received on 17.03.22.

TECHNOLOGY OF PEDAGOGICAL REFLECTION DEVELOPMENT AS A PROFESSIONAL COMPETENCE OF A FUTURE TEACHER

The article substantiates the relevance of issues related to technologies for the development of pedagogical reflection, conditions that ensure the effective use of these technologies in the professional formation and development of the future teacher. The main idea that determines the implementation of development technology is based on the provision that the training of students for pedagogical activity within the framework of humanization of education can be effectively carried out provided that they purposefully form the foundations of professional reflection, which allows them to realize the ability to predict, design, implement and analyze their professional activities. Thus, we have focused on the theoretical and practical analysis of the use of reflexive learning technology, ways to provide space for its implementation in compliance with certain principles.

The results of the analytical stage of the study led to the conclusion that it is necessary to implement the technology of forming the foundations of professional reflection at the training stage, which can teach students to think about their purpose, develop the ability to carry out work on self-development and professional formation in accordance with the needs of the individual, society and future professional activity. These technologies create a special reflective space in which the teacher is more effectively aware of his professional individuality and develops the technological readiness of teachers for the wider use of the reflective process in teaching.

Keywords: pedagogical reflection, diagnostic methods, reflection development technologies, educational process, professional competencies, reflection mechanisms.

Теруге 17.03.2022 ж. жіберілді. Басуға 31.03.2022 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

6,83 Мб RAM

Шартты баспа табағы 28,7.

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген З. С. Исакова

Корректоры: А. Р. Омарова

Тапсырыс № 3882

Сдано в набор 17.03.2022 г. Подписано в печать 31.03.2020 г.

Электронное издание

6,83 Мб RAM

Усл.п.л. 28,7. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка З. С. Исакова

Корректор: А. Р. Омарова

Заказ № 3882

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

<https://vestnik-pedagogic.tou.edu.kz/>